

PLEASE NOTE! THIS IS PARALLEL PUBLISHED VERSION /
SELF-ARCHIVED VERSION OF THE OF THE ORIGINAL ARTICLE

This is an electronic reprint of the original article.
This version *may* differ from the original in pagination and typographic detail.

Author(s): Raisio, Harri; Lehtonen, Katj; Jalonen, Harri

Title: Ketterä neljäs sektori vahvistuu liikunnassa

Year: 2023

Version: Publisher's PDF

Copyright: © 2023 Liikuntatieteellinen Seura

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/vocab/InC/1.0/>

Please cite the original version:

Raisio, H., Lehtonen, K. & Jalonen, H. (2023). Ketterä neljäs sektori vahvistuu liikunnassa. *Liikunta & Tiede* 60(1), 51-54.

Harri Raisio, dosentti
yliopistonlehtori
Johtamisen yksikkö
Vaasan yliopisto
harri.raisio@uwasa.fi

Kati Lehtonen, dosentti
johtava tutkija
Likes, Jyväskylän ammattikorkeakoulu
kati.lehtonen@jamk.fi

Harri Jalonen, professori
Johtamisen yksikkö
Vaasan yliopisto
harri.jalonen@uwasa.fi

Ketterä neljäs sektori vahvistuu liikunnassa

Neljäs sektori näkyy heikosti sekä liikuntatutkimuksessa että liikunnan arjessa. Mitkä ovat neljännen sektorin mahdollisuudet ja rajoitteet liikuntapolitiikassa ja liikunnan kansalaistoiminnassa?

Neljäs sektori tarkoittaa itseorganisoituvaa vapaata kansalaistoimintaa, joka ei ole sidoksissa järjestöihin. Neljännen sektorin käsitteellistäminen avaa uusia näkymiä ja keskusteluja sekä kansalaistoiminnan tutkimukseen ja arjen käytäntöihin että julkiseen liikuntapolitiikkaan. Jatkamme artikkelillamme erityisesti **Teijo Pyykkösen** (2014) keskustelunavausta neljännestä sektorista itseorganisoituvina ja verkostomaisina yhteisöinä. Pyykkönen (2014, 37) näkee perinteisen liikuntajärjestelmän ulkopuolisen toiminnan voivan tuoda uutta voimaa liikuntakulttuuriin: ”Liikuntasektorilla vannotaan perinteitä kunnioittaen liikuntajärjestöjen nimeen. Liikunnan kansalaistoimintaa pyörittävät ovat kiitoksensa ansainneet. Ehkä kuitenkin olisi jo aika tunnustaa, että vähän liikkuvien aktivoinnissa katseet on käännettävä osin toisaalle, liikuntajärjestelmän ulkopuolelle.”

Kohti itseorganisoituvia verkostoja

Sekä kansallinen liikuntapolitiikka että liikunnan kansalaistoiminta on mielletty Suomessa pitkään liikuntajärjestöjen tehtäväksi. Valtakunnallisille liikuntajärjestöille kohdentuu yhä lähes kolmasosa valtion vuosittaisesta liikuntabudjetista. Lisäksi tulkinta liikuntakulttuuria ylläpitävästä rakenteesta

on julkisessa liikuntapolitiikassa yhä varsin järjestökeskeinen (Lehtonen 2020). Liikuntajärjestöjen rinnalle ”kansan liikuttajiksi” ovat kuitenkin nousseet esimerkiksi liikunta-alan yritykset ja suurin osa väestöstä liikkuu omaehtoisesti yksin tai kaveriporukoissa. Järjestöjen roolia tuettiin liikuntalailla aina vuoteen 2015 asti. Tuolloin liikuntalaista poistuivat liikuntajärjestöille, kunnille ja valtiolle osoitetut liikunnan järjestämisen määrittämismääräykset (Liikuntalaki 2015).

Pyykkösen (2014) tulkinta saa tukea liikunta-alan ulkopuolisesta neljännen sektorin tutkimuksesta. Vaikka neljäs sektori onkin perinteisesti ymmärretty perheistä ja kotitalouksista muodostuvaksi ja vahvaan keskinäis- ja läheisriippuvuuteen perustuvaksi toimijasektoriksi (ks. Helander 1998), vaikuttaa ymmärrys neljännen sektorin olemuksesta jossakin määrin laventuneen viime vuosina. Esimerkiksi Mäenpää ja Faehnle (2021, 42) tuovat esille, miten neljäs sektori olisi digitalisaation myötä purkautunut ”ulos persoonallisten suhteiden [perhe, ystävyys jne.] alueelta luottamusperustaisiin epäpersoonallisiin suhteisiin [...]”. Neljäs sektori ymmärretään tällöin itseorganisoituvina verkostomaisina yhteisöinä. Viime vuosina neljännen sektorin käsitettä on sovellettu Suomessa tässä ”uudessa” ymmärryksessä erityisesti kaupunkiaktiivisuuden (ks. Mäenpää & Faehnle 2021) ja turvallisuustoiminnan yhteydessä (ks. Raisio ym. 2022).

Neljäs sektori suomalaisessa liikuntatutkimuksessa ja -politiikassa

Suomalaisessa liikuntatieteellisessä tutkimuksessa neljäs sektori on kiinnitetty joko järjestelmien ja organisaatioiden tutkimukseen ja kuvaukseen (esim. Heikkala 1998; Lehtonen 2017) tai kolmatta sektoria tukevaksi toiminnaksi. Esimerkiksi Lehtonen (2017, 20) on kuvannut, miten seurojen toiminta ”pysyy pääasiallisesti yllä neljännen sektorin eli perheiden, kotitalouksien ja toimintaan osallistuvien ja sitä järjestävien yksittäisten kansalaisten rahoittamana”. Kun neljäs sektori pelkistetään kolmannen sektorin ”apukäsiksi” (ks. Raisio ym. 2022), huomiotta jää neljännen sektorin potentiaali ketteränä ja innovatiivisena omaehtoisena toimijana.

Makrotason ohjausdokumenteissa, kuten valtioneuvoston liikuntapoliittisessa selonteossa (2018, 99), neljäs sektori ymmärretään perinteisen sektoreiden nelijaon kautta: ”Liikunta- ja urheilujärjestelmä kattaa laajan määritelmän mukaan toimijoita julkiselta, yksityiseltä ja kolmannelta sektorilta. Lisäksi neljäs sektori eli perheet ja kotitaloudet ovat osa järjestelmää.” Toisaalta liikuntapoliittisessa selonteossa nostetaan esille myös itseorganisoituvien

verkostomaisten yhteisöjen rooli, kuitenkin kytkemättä näitä suoraan neljänteen sektoriin. Selonteossa todetaan muun muassa, että perinteiseksi mielletyn järjestötoiminnan rinnalle syntyy nykyistä enemmän vapaiden kansalaisryhmien omaa toimintaa, jonka arvellaan tapahtuvan järjestäytymättömästi erilaisissa sosiaalisissa ulottuvuuksissa. Oma toimintalogiikkaansa toteuttavien toimijoiden sijaan itseorganisoituvat liikuntayhteisöt nähdään integraatiohaasteena kolmannen sektorin liikuntajärjestöille.

Kansainvälinen tutkimus laajentaa tulkintoja

Ymmärrys urheilun ja liikunnan neljännessä sektorista tarkentuu tarkastaessa kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa hyödynnettyjä neljännen sektorin rinnakkaiskäsitteitä. Näitä ovat epämuodollinen urheilu (informal sports), kevytrakenteinen urheilu (sport light) sekä spontaani urheilu (spontaneous sports). Neljännen sektorin voikin tulkita eräänlaiseksi *sateenvarjokäsitteeksi*, joka kattaa epämuodollisen, kevytrakenteisen ja spontaanin urheilun lisäksi perinteisen ymmärryksen neljännessä sektorista perheinä ja kotitalouksina.

Epämuodollinen urheilu kuvataan itseorganisoituvaksi, perinteisten urheilujärjestöjen ulkopuolella tapahtuvaksi toiminnaksi (Jeanes ym. 2022). Esimerkiksi Säfvenbom ym. (2018) korostavat, että kyseessä on nimenomaan *itseorganisoituva* toiminta, ei *organisoimaton* toiminta. Kysymys on ilman ulkoa tulevaa ohjausta ja kontrollia tapahtuvasta spontaanista organisoitumisesta. Epämuodollinen urheilu kytketään monipuolisesti eri liikuntamuotoihin (esim. skeittaus, vapaajuoksu, maastopyöräily sekä jalka- ja koripallo).

Jeanesin ym. (2022) mukaan ryhmätason muodollinen urheilu tapahtuu seurarakenteen puitteissa ja siihen liittyy jäsenmaksun maksaminen, sitoutuminen säännölliseen harjoitteluun sekä kilpailutapahtumiin osallistuminen. Vastaavasti ryhmätason epämuodolliseen urheiluun ei liity jäsenmaksua tai jäsenyyttä, ja osallistuminen on hyvin joustavaa. Jakoa voidaan tehdä myös raskasrakenteisen (sport heavy) ja kevytrakenteisen (sport light) urheilun välille (Borgers ym. 2018). Tällöin huomio kiinnittyy urheilun ja liikunnan institutionalisoitumisen asteeseen.

Muodollisen ja epämuodollisen välistä jaottelua on hyödynnetty myös urheiluun liittyvän vapaaehtoisuuden tarkastelussa (esim. Adams & Deane 2009). Epämuodollinen vapaaehtoisuus

tapahtuu urheiluseurarakenteen ulkopuolella. Vapaaehtoiset hylkivät käytännössä ajatusta siitä, että heitä ohjaisivat tai hallitsisivat viralliset rakenteet. Tästä on esimerkiksi kyse, kun vanhemmat vievät lasten ja nuorten ryhmiä vaikkapa puistoihin liikkumaan ja pelaamaan.

Digitalisaatio edistää itseorganisoitumista

Kirjallisuudessa korostetaan digitalisaation merkitystä itseorganisoituvan urheilun aktivoitumista edistävänä välineenä. Esimerkiksi Ehrlén (2022, 83) kuvaa, miten ”ihmiset hakeutuvat pysyvien liikuntayhteisöjen ja harrastusryhmien sijaan alati eläviin kanssaliikkujien verkostoihin” ja miten ”[d]igitaalisen median alustat toimivat yksilöitä yhdistävänä solmukohtina, joissa liikkujat voivat viestiä, järjestäytyä ja vaihtaa sosiaalista tukea”. Internet toimii itseorganisoituvan elämäntapaurheilun kontekstissa myös oppimista edistävänä välineenä. Valmentajan tai ohjaajan sijaan tietoa haetaan ja tuotetaan internetin eri alustoilla (Säfvenbom & Stjernvang 2020).

Itseorganisoituvalla urheilulla nähdään olevan samankaltaisia hyötyjä kuin perinteisellä urheiluseuraliikunnallakin. Se tuottaa osallistujille niin terveydellistä kuin sosiaalistakin arvoa. Itseorganisoituvalla urheilulla nähdään olevan mahdollisuuksia erityisesti niiden ihmisten tavoittamisessa, jotka ovat jääneet perinteisen seuratoiminnan ulkopuolelle, koska kokevat sen marginalisoivaksi ja poissulkeväksi (Jeanes ym. 2019).

Itseorganisoituvaa urheilua on myös kritisoitu. Sen ei esimerkiksi ole nähty pääsevän eroon perinteiseen urheilukulttuuriin liitetystä maskuliinisesta hegemoniasta ja epätasa-arvoisuudesta (Säfvenbom ym. 2018). Toisaalta McGrath (2019) on muistuttanut, että vaikka yksittäiset liikkujaryhmät olisivatkin verrattain homogeenisia, itseorganisoituvan urheilun kirjo on laaja, mikä mahdollistaa sen, että jokaiselle löytyy omiin tarpeisiinsa ja kiinnostuksen kohteisiinsa sopivat liikuntamahdollisuudet. Kritiikki kohdistuu myös itseorganisoituvan urheilun muuntautuvaan luonteeseen eli siihen, miten aktiivisuus on katkonaista ja kytkeytyy esimerkiksi tiettyihin elämänvaiheisiin (King & Church 2017). Verkkoavusteista itseorganisoituvaa urheilua on kritisoitu puolestaan vapaa-ajan kaupallistumisesta ja uhkista yksityisyydelle (Ehrlén 2022).

Itseorganisoituvan urheilun suhde virallisiin rakenteisiin

Raja yhtäältä muodollisen ja raskarakenteisen organisoidun urheilun sekä toisaalta epämuodollisen ja kevytrakenteisen itseorganisoituvan urheilun välillä on häilyvä (Jeanes ym. 2019). Yhtenä syynä on se, että urheilun institutionaalinen logiikka voi muuttua ajan myötä (Borgers ym. 2018). Tällöin epämuodollinen urheilu voi alkaa organisoitua, jolloin se muistuttaa toiminnan virallisuuden ja sääntelyn näkökulmasta perinteistä urheiluseuratoimintaa. Toisaalta perinteiset urheiluseurat voivat muokata omaa institutionaalista logiikkaansa muistuttamaan jossakin määrin epämuodollisempaa urheilua. Yksi esimerkki tällaisesta epämuodollisemman urheilun mahdollistamisesta on drive-in-urheilu, joka viittaa perinteisten urheiluseurojen toteuttamaan spontaaniin urheiluun (Stenling 2013). Siinä missä spontaani urheilu edustaa vapaasti itseorganisoituvaa urheilua (ks. Högman & Augustsson 2017), merkitsee drive-in-urheilu spontaania urheilua tiettyjen rakenteiden (esim. paikka ja ajankohta) puitteissa.

Yksi keskeinen itseorganisoituvaan toimintaan liittyvä haaste on virallisen ja epävirallisen toiminnan kytkeytyminen tai kytkeytymättömyys toisiinsa. Urheilun ja liikunnan kentällä kipuillaan, missä määrin urheilujärjestöt voivat mahdollistaa itseorganisoituvaa urheilua ja toisaalta, miten toimintaa tulisi kontrolloida tai pyrkiä jopa estämään. Itseorganisoituvan urheilun estäminen liittyy tilanteisiin, joissa liikkujat nähdään vaaraksi ympäristölle tai itselleen (Jeanes ym. 2019). Tämä voi johtaa toiminnan vahvaan sääntelyyn (esimerkiksi parkour) tai liikkujien poistamiseen liikuntapaikoista, jos heidän nähdään aiheuttavan vaurioita esimerkiksi liikuntavälineistölle.

Jeanesin ym. (2019) mukaan itseorganisoituvaan urheiluun osallistuvat nähdään perinteisille urheiluseuroille markkinamahdollisuutena. Sen sijaan, että itseorganisoituvalla urheilulla mielletäisiin olevan itseisarvoa, se nähdään pikemminkin välineenä saada urheiluseuroihin uusia jäseniä. Toisaalta on muistutettu siitä, että itseorganisoituvaa urheilutoimintaa voi vastustaa tätä kytkeytymistä perinteisiin seurarakenteisiin vahvistamalla toimintansa omaehtoisuutta ja vapautta (Säfvenbom ym. 2018). Itseorganisoituvan urheilun haaste on kuitenkin se, että ulkopuolisen rahoituksen tai liikuntavuorojen hakeminen edellyttää kuitenkin käytännössä jonkinasteista organisoitumista.

Ylipäätään epämuodollinen ja kevytrakenteinen itseorganisoituvaa urheilua nähdään kasvavana ilmiönä, joka kytkeytyy digitalisaatioon, yhteiskuntien individualisoitumiseen ja kilpailuun ihmisten

vapaa-ajasta (Harris ym. 2017; Gilchrist & Wheaton 2017). Tutkimuskirjallisuudessa kuitenkin korostetaan, että ilmiötä ei ole vielä riittävästi huomioitu kansallisissa politiikkatoimissa ja -dokumenteissa (Säfvenbom ym. 2018; Jeanes ym. 2022). Vaikka kirjallisuudessa nähdäänkin itseorganisoituvan urheilun itseisarvo, kysymys ei ole perinteisen urheiluseuratoiminnan merkityksen väheksymisestä. Kuten Ehrlénkin (2022, 84) korostaa, ”digitaaliset median alustat ja sosiaaliset verkostot eivät korvaa perinteisiä urheiluseuroja, mutta ne tarjoavat uudenlaisen tavan järjestäytyä ja ottaa osaa yhteisölliseen toimintaan”.

Vaikutukset suomalaiseen liikunta- ja urheilupolitiikkaan

Suomalaisessa liikuntatutkimuksessa on neljännen sektorin mentävä aukko. Kansainvälisessä liikuntatutkimuksessa teemasta on kirjoitettu runsaasti tarkastelun kiinnittyessä itseorganisoituvan urheilun eri ulottuvuuksiin ja muotoihin. Näissä tutkimuksissa itseorganisoituvaa urheilua ei ole kuitenkaan kytketty neljännen sektorin käsitteeseen. Kun yhdistämme itseorganisoituvaa urheilua liittyvät käsitteet neljännen sektorin käsitteellisen sateenvarjon alle, niin liitämme samalla urheilun ja liikunnan kontekstin osaksi kotimaista neljänteen sektoriin liittyvää keskustelua.

Neljäs sektori käsitteellisestään Suomessa suppeammin kuin kansainvälisessä liikuntatutkimuksessa. Liikunnan neljännellä sektorilla ei myöskään nähdä samanlaista funktiota kuin vaikkapa turvallisuustoiminnan yhteydessä. Luultavasti tämän vuoksi ilmiötä ei tunnusteta arjen käytännöissä. Olipa kyse sitten kunnan liikuntapaikkavuorojen jakamisesta tai huolesta lasten ja nuorten liikkumattomuudesta, katseet kääntyvät urheiluseurojen suuntaan. Tämä on ymmärrettävää ja usein myös järkevää. Järjestömuotoinen toiminta on usein vakiintunutta, mikä tekee siitä luonnollisen kumppanin kansallisessa ja paikallisessa liikuntapolitiikassa.

Neljännen sektorin ja julkishallinnon yhteistyö ei välttämättä ole helppoa. Esimerkiksi Ruuskanen ym. (2020) ovat tunnustaneet hallinnon käytäntöjä ja kulttuurisia rajoitteita, joiden takia neljännen sektorin toimijuus nähdään hallinnossa vaikeasti kohdattavana. Järjestöpohjainen toiminta on hallinnolle neljättä sektoria ennakoitavampaa ja paremmin ohjattavissa. Kääntöpuolena voi olla se, että hallinto tahtomattaan samalla ehkäisee uusien liikuntatapojen syntymistä ja heikentää kansalaisten toimijuutta. Uhka toimijuuden osalta ei ole liioiteltu, sillä esimerkiksi OECD (2021) on

kiinnittänyt huomiota siihen, että suomalaiset kokevat vaikutusmahdollisuutensa poliittisiin prosesseihin verrokkikansakuntiaan pienemmiksi.

Neljättä ja kolmatta sektoria ei pidä asettaa toistensa vastakohtiksi vaan ne tulisi nähdä toisiaan täydentävinä toiminnanmuotoina. Erityisen valitettavaa on, jos yhteistyön esteeksi koituu se, että neljäs sektori nähdään perinteisen järjestötoiminnan uhkaksi. Vähäinen liikkuminen (Vasankari ym. 2018) on siinä määrin iso yhteiskunnallinen ongelma, että sen parissa riittää tekemistä molemmille. Vaikuttavan yhteistyön toteuttaminen edellyttää kuitenkin uudenlaista ymmärrystä neljännen sektorin mahdollisuuksista.

Liikunnan ja urheilun politiikkatavoitteiden toteutuminen edellyttää sektorikohtaisen tarkastelun sijaan *systemistä muutosta* korostavaa lähestymistapaa. Tarkoitamme tällä yhteiskunnan ja sen instituutioiden, rakenteiden ja toimintakäytäntöjen samanaikaista ja laaja-alaista muutosta (ks. Uusikylä & Jalonen 2023). Systeminen muutos ei ole yksittäisten toimijoiden vastuulla vaan toimijoiden välisessä vuorovaikutuksessa syntyvää kehitystä. Kysymys on omaehtoisesti liikkuvista ihmisistä, heitä tukevista yhteisöistä ja rakenteista koostuvan kokonaisuuden kehittymisestä. Tämän tukeminen edellyttää liikunta- ja urheilupolitiikalta kaukonäköisyyttä, joka ylittää hallinnolliset lokerot ja suhtautuu terveen kriittisesti vuosikymmenien saatossa muodostuneisiin rakenteisiin.

Lähteet

Adams, A. & Deane, J. 2009. Exploring Formal and Informal Dimensions of Sports Volunteering in England. *European Sport Management Quarterly* 9 (2), 119–140.

Borgers, J., Pilgaard, M., Vanreusel, B. & Scheerder, J. 2018. Can we consider changes in sports participation as institutional change? A conceptual framework. *International Review for the Sociology of Sport* 53(1), 84–100.

Ehrlén, V. 2022. Digitaalinen media yksilöllistää ja yhdistää vapaa-ajan liikkujia. *Media ja viestintä* 45 (2), 82–85.

Gilchrist, P. & Wheaton, B. 2017. The social benefits of informal and lifestyle sports: a research agenda. *International Journal of Sport Policy and Politics* 9 (1), 1–10.

Harris, S., Nichols, G. & Taylor, M. 2017. Bowling even more alone: trends towards individual participation in sport. *European Sport Management Quarterly* 17 (3), 290–311.

Helander, V. 1998. Kolmas sektori. Helsinki: Gaudeamus.

Högman, J. & Augustsson, C. 2017. To play or not to play, that's the question – young people's experiences of organized spontaneous sport. *Sport in Society* 20 (9), 1134–1149.

Jeanes, J., Spaaij, T., Penney, D. & O'Connor, J. 2019. Managing informal sport participation: tensions and opportunities. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 11(1), 79–95.

Jeanes, R., Penney, D., O'Connor, J., Spaaij, R., O'Hara, E., Magee, J. & Lymbery, L. 2022. Spatial justice, informal sport and Australian community sports participation. *Leisure Studies*, DOI: 10.1080/02614367.2022.2085772

King, K. & Church, A. 2017. Lifestyle sports delivery and sustainability: clubs, communities and user-managers, *International Journal of Sport Policy and Politics* 9 (1), 107–119.

Lehtonen, K. 2017. Muuttuvat rakenteet – staattiset verkostot. Suomalaisen liikunta- ja urheilujärjestelmän rakenteelliset muutokset 2008–2015. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 331. Jyväskylä: LIKES-tutkimuskeskus.

Lehtonen, K. 2020. Urheilun pyramidimalli liikuntakulttuuristen tulkintojen ja ymmärrysten kehysrakenteena valtion liikuntapolitiittisissa asiakirjoissa. *Kulttuurintutkimus* 37 (3–4), 33–46.

Liikuntalaki 390/2015. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150390>

McGrath, G. 2019. The changing nature of sport: The complexities of informal sports participation. Doctoral dissertation. Monash university.

Mäenpää, P & Faehnle, M. 2021. 4. sektori – Kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratian. Helsinki: Vastapaino.

OECD. 2021. Drivers of Trust in Public Institutions in Finland, Building Trust in Public Institutions. Paris: OECD Publishing.

Pyykkönen, T. 2014. Yhteiskunnalla on odotuksensa, yksilöillä elämänsä. Teoksessa Esa Rovio, Anita Saaranen-Kauppinen & Teijo Pyykkönen (toim.) Liikuntakynnyksen yli – ohjelmista ihmisen kohtaamiseen. Impulssi nro 28. Helsinki: Liikuntatieteellinen seura, 31–38.

Raisio, H., Puustinen, A., Wiikinkoski, T., Valtonen, V. & Lindell, J. 2022. Häiriötekijä vai resurssi? Haastattelututkimus neljännen sektorin roolista säteilyvaaratilanteen kontekstissa. *Focus Localis* 50(4).

Ruuskanen, P., Jousilahti, J., Faehnle, M., Kuusikko, K., Kuittinen, O., Virtanen, J. & Strömberg, L. 2020. Kansalaisyhteiskunnan tila ja tulevaisuus 2020-luvun Suomessa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 47. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Stenling, C. 2013. The introduction of Drive-in sport in Community sport organizations as an example of organizational non-change. *Journal of Sport Management* 27, 497–509.

Säfvenbom, R., Wheaton, B. & Agans, J. B. 2018. 'How can you enjoy sports if you are under control by others?' Self-organized lifestyle sports and youth development. *Sport in Society* 21 (12), 1990–2009.

Säfvenbom, R. & Stjernvang, G. 2020. Lifestyle sport contexts as self-organized epistemic cultures. *Sport, Education and Society* 25 (7), 829–841.

Uusikylä, P. & Jalonen, H. (toim.). 2023. *Epävarmuuden aika. Kuinka ymmärtää systeemistä muutosta.* Helsinki: Into Kustannus.

Valtioneuvosto. 2018. Valtioneuvoston selonteko liikuntapolitiikasta. Helsinki: Valtioneuvosto.

Vasankari, T., Kolu, P., Kari, J., Pehkonen, J., Havas, E., Tammelin, T., Jalava, J., Koski, H., Pihlainen, K., Kyröläinen, H., Santtila, M., Sievänen, H., Raitanen, J. & Tokola, K. 2018. Liikkumattomuuden lasku kasvaa – vähäisen fyysisen aktiivisuuden ja heikon fyysisen kunnon yhteiskunnalliset kustannukset. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan raportteja 13. Helsinki: Valtioneuvosto.